

Verovering van Den Briel, 1 april 1572. Bron: Jan Luyken 1679

Geboorte van Nederland in de Achterhoek, 1572: Oranje en de Opstand

vr 21 jan 2022, 18:30

ACHTERHOEK - Hoe kwam het eigenlijk tot de Opstand in 1572? Wat deden de Spaanse troepen hier? En wat was de rol van Willem van Oranje? Om dit te begrijpen is een terugblik naar de vroegere geschiedenis een must.

Door Jos Wessels

In 1543 was Gelderland als laatste gewest toegevoegd aan De Nederlanden, toen een gebied dat het huidige België, Nederland en Luxemburg omvatte. Heer der Nederlanden was Karel V die daarnaast keizer van het Duitse Rijk en koning van Spanje was. Aan zijn hof in Brussel waren talrijke jonge edelen verbonden waaronder Willem van Oranje en de graaf van Egmond. Karel V was een populair vorst maar hij had één onwrikbaar standpunt: als vroom katholiek tolereerde hij geen protestantisme, die toen net in opkomst was. Talloze zogeheten ketters kwamen op de brandstapel terecht.

Kettervervolgingen

In 1555 trad Karel V af en werd opgevolgd door zijn zoon Filips II. Filips was in Spanje opgevoed en voelde zich Spaans. Hij voelde zich niet thuis in de Nederlanden en zo gauw het kon vertrok hij weer naar Spanje. De Nederlanden liet hij besturen door een landvoogdes. De hoge bestuursfuncties kwamen aan Spaanse edelen en dat was tegen het zere been van Nederlandse edelen als Egmond en Oranje. Filips was nog fanatieker katholiek dan zijn vader. Met name de nieuwe 'sekte' van de calvinisten werd hard aangepakt. De bevolking, protestant én katholiek, was tegen de strenge kettervervolgingen. Willem van Oranje drong aan op verdraagzaamheid en gelijkwaardigheid van katholiek en protestant. Hij was zijn tijd ver vooruit maar sprak tegen dovemansoren. Toen de landvoogdes de wetten wat verzachtte, gingen fanatieke calvinisten op hun beurt in de aanval en plunderden talloze katholieke kerken, later bekend als de Beeldenstorm van 1566.

Alva

Filips in het verre Spanje besloot dat het nu genoeg was. Hij stuurde zijn beste generaal, de hertog van Alva, met 10.000 Spaanse 'tercio's', infanterieformaties bestaande uit piekeniers, zwaardvechters en haakbuschutters, naar de Nederlanden. De Spaanse troepen golden als de beste van Europa. Toen Alva in Brussel aankwam pakte hij de zaak keihard aan. Velen die zich verzet hadden tegen de koning, protestant én katholiek, werden ter dood gebracht. Egmond, notabene een vroom katholiek, werd onthoofd.

Wanhoop

Willem van Oranje had de bui zien aankomen en was naar zijn voorvaderlijk slot Dillenburg in Duitsland gevlucht. Van daaruit probeerde hij met kleine, zogenaamde geuzenlegertjes, invallen in de Nederlanden te doen. Maar dat waren slechts speldenprikken. Ze waren totaal geen partij voor de geharde Spaanse soldaten. Eén keer werd een overwinning behaald, bij Heiligerlee in 1568, maar het leger van Oranje werd daarna volledig in de pan gehakt. Rond 1570 leek de toekomst inktzwart. Alva was heer en meester en de bevolking, katholiek en protestant, zuchtte onder de Spaanse dictatuur. Op zee zwierven calvinisten op schepen, de zogenaamde watergeuzen, rond, maar zij konden niets uitrichten. Willem van Oranje was de wanhoop nabij.

Den Briel

Tot plotseling, als donderslag bij heldere hemel, de watergeuzen het stadje Den Briel in bezit namen op 1 april 1572. Het afgelegen stadje had geen garnizoen en de watergeuzen konden er zo binnenwandelen. Dit was het sein voor talloze steden in Holland en Zeeland om in opstand te komen in naam van Oranje. Voor sommige calvinisten het sein om katholieke kerken te bezetten en soms zelfs priesters en monniken te vermoorden. Willem van Oranje probeerde het tegen te houden maar dat lukte hem niet.

Kern van later Nederland

In het oosten ging Willem van den Bergh, zwager van Willem van Oranje, in de aanval en bezette de Achterhoek en Overijssel. Maar de Spanjaarden kwamen terug en namen verschrikkelijk wraak: Megchelen (België), Zutphen en Naarden werden uitgemoord. De opstand leek opnieuw mislukt. Alleen enkele steden in Holland, onder andere Alkmaar en Leiden, hielden vol omdat zij beschermd werden door het water. Oranje zag er geen gat meer in en verhuisde naar Holland 'om zijn graf te vinden', zoals hij verzuchtte. Toch zou dit kleine stukje bevrijd gebied de kern worden van het latere Nederland. Vandaar 1572: de geboorte van Nederland.

